

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Ева Николаева Пацовска-Иванова
за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
по професионално направление 2.1. Филология – Литература на народите от
Европа, Америка, Азия, Африка и Австралия (Немска литература)

на тема:

**„Мотивът за Одисей и неговите трансформации: мит и наратив в немската
следвоенна литература“**

от доц. д-р Светлана Арнаудова,
катедра „Германистика и скандинавистика“, ФКНФ,
СУ „Св. Климент Охридски“

Биографични данни

Ева Пацовска-Иванова завършва езикова гимназия „Гео Милев“ в гр. Добрич през 2007 г., а през юли 2011 г. се дипломира като бакалавър в специалността Немска филология на СУ „Св. Климент Охридски“. Още като студентка тя прави впечатление със сериозното си отношение към учебния процес и с изявения си интерес към литературата, който демонстрира с широки познания, активно участие в задължителни и избираеми семинари, блок-семинари по литература на лектори от чужбина и научни конференции. Логична проява на този интензивен интерес към немскоезичната литература е престоят ѝ в Института по нова немска литература и медийна култура на гр. Хамбург през зимния семестър на учебната 2010/2011 г., за който немските колеги дават изключително висока оценка. През 2011-2014 г. Ева Пацовска е магистър по антична литература и култура към Катедра по класическа филология на СУ „Св. Кл. Охридски“, което формира и трайния ѝ интерес към античната култура и митология и повлиява и на бъдещите ѝ научни занимания. От 2015 до 2018 г. Ева Пацовска е редовен докторант по немска литература към Катедрата по германистика и скандинавистика, като темата на дисертацията ѝ подсказва връзката със знанията, придобити по време на магистратурата, и трайния ѝ интерес към трансформацията на античните мотиви в немската следвоенна литература.

Интересите на Ева Пацовска към литературата имат и друго проявление: тя е поетеса с издадени две стихосбирки и способен млад преводач. В неин превод в списание „Съвременник“ излиза цикъл стихотворения на Марион Пошман и „Последно танго в Париж – филмова психоанализа на един скандал“ от Андреас Хамбургер и Вивиан Праматаров-Хамбургер. През 2015 г. в издателство „Рива“ в превод на Пацовска излиза книгата на Томас Фрам „Двете половини на ореха“.

Оценка на дисертацията

Ева Пацовска е представила задълбочен научен труд, в който са демонстрирани завидна ерудиция по отношение на античната митология (и специално на мита за Одисей) и нейните тълкувания и пресътворяване в световната и в частност немскоезичната литература, широки теоретични познания относно спецификите и функциите на мита като онтологична и епистемологична категория и техните литературни импликации. Дисертантката подхожда суверенно към теоретичните постановки на Ханс Блуменберг за мита като средство за овладяване на явленията, предизвикващи страх, и като специфичен начин на мислене, и вижда своеобразно доразвиване на това определение при Курт Хюбнер и Ернст Касирер, като при Хюбнер са подчертани вариациите при преживяване на мита и научното познание за него. Последното Пацовска използва творчески при интерпретациите на художествените произведения, към които се е насочила, като подчертава и приноса на Карл Керени и Одо Марквард за дефиниране на вариативния характер на мита и неговата реактуализация в процеса на разказване. От това се извежда неговата особена позиция между измислицата и истината, проблем, който вълнува литературната наука и днес и който е в пряка връзка с наблюденията на разглежданите автори по отношение на истинността на разказите, а от литературнотеоретична гледна точка това е проблемът за границите между фикционалност и достоверност, който е актуален и днес. По отношение на теоретичните постановки във връзка с особеностите и функцията на мита дисертантката проявява способност за самостоятелна преценка и обобщаване на различните научни подходи към тази сложна материя и успява да си състави задълбочена и точна преценка за общото и различното при отделните тези и за това, с което избира да работи в дисертацията си като терминология и набор от теоретични изводи. В тази връзка важен принос в теоретичната част на труда е систематизирането на

научната литература, описваща различните теории за мита и тяхната приложимост при интерпретацията на съвременни литературни произведения, което улеснява бъдещи търсения по проблема на други учени и още по-ясно очертава собствените постижения на дисертантката.

По отношение на същинската интерпретативна част още в заглавието на дисертацията проникателният читател ще открие предизвикателствата и сложността на заявената проблематика: мотивът за Одисей е един от най-старите и широко застъпени мотиви в световната литература от Античността до наши дни, а неговите трансформации са почти необозрими. В същото време мотивът като литературна категория е тази специфична страна на литературната творба, която може да свърже в логична художествена цялост несъчетаеми на пръв поглед теми, образи и сюжети. Подзаглавието уточнява изследователското поле, върху което ще се концентрира научният интерес на авторката: мит и наратив в немската следвоенна литература. В това уточнение се дава и заявката за новото и оригиналното, с което ще бъдат обогатени изследванията върху трансформациите на този толкова стар и широко експлоатиран мотив в световната литература. Именно широката известност и постоянният интерес към мотива за Одисей поставя дисертантката пред голямото предизвикателство да намери своята ниша в научната проза за художествените превъплъщения за Одисей и да запълни някои от празнините, които съществуват в нея в германистичната литературна наука. И за да може да се задълбочи достатъчно и да не очертава повърхностно спецификите на множество наративи и поетики, Пацовска прецизно дефинира и времевия отрязък на своето изследване – немската следвоенна проза, концентрирайки се върху емблематични автори като Лион Фойхтвангер, Ернст Шнабел, Валтер Йенс и Ханс Ерих Носак. Дисертантката се фокусира върху една малко изследвана страна от образа на Одисей – Одисей като разказвач, и върху разказването като рефлексия и саморефлексия в контекста на исторически цезури, гранични ситуации и биографични поврати и трансформации. При своите анализи Пацовска си служи умело и с дълбоко познаване на детайла с понятийния апарат на Жерар Женет („Дискурс на разказа” и „Нов дискурс на разказа”), чието осмисляне и задълбочено и последователно прилагане само по себе си е интелектуално постижение за един млад учен. Дисертантката изследва модуса на разказване и различните разказвачески гласове, като фокусира вниманието си върху смислопораждащите функции

на различните разказвателни техники и връзката им с историческите, философските и морални послания в изследваните произведения, което също е приносен момент в изследването ѝ.

Подробното познаване на античната основа на мита и Омировата „Одисея“ като литературен първоисточник за последващи анализи, познаването на огромен корпус от теоретична литература за особеностите и функцията на мита и литературнонаучни разработки по темата за трансформациите на мотива за Одисей са предпоставка за задълбоченото и творческо използване на тези познания за постигане на качествено нов прочит на утвърдени и широко отразени в литературната критика творби в първото следвоенно десетилетие в Германия. Важно е да се отбележи, че четиримата автори са интерпретирани досега предимно от литературноисторическа гледна точка в тясна връзка с историческия контекст на възникване на творбите и ситуацията в Германия след Втората световна война и с изключение на Лион Фойхтвангер интересът към тях чувствително спада през шестдесетте години на миналия век.

Специфична особеност на работата е краткият, но много систематизиран екскурс върху наратологичните особености на Омировата Одисея, с който започва и съществената творческа част на работата и приносните моменти в интерпретацията на четирите произведения от следвоенната литература в Германия между 1945 и 1958/59 година. Макар и да не е основна част на изследването екскурсът е важен, защото очертава похвати на разказването при Омир, като по този начин формира базата за сравнение между съвременните трактовки на мотива за Одисей и античния текст и служи за по-ясното разграничаване на съдържателните и наратологични специфики на следвоенните текстове на Фойхтвангер, Шнабел, Йенс и Носак. Следват четири глави, които се концентрират върху интерпретацията на четири произведения от посочените автори, като тези интерпретации следват не хронологичния ред на публикуване на творбите, а са подредени по възходящ ред според сложността и комплексността на наратологичната структура на текстовете и нарастващата многопластовост и амбивалентност на фигурата на разказвача. Познаването върху античната първооснова – „Одисеята на Омир“, не се експлицира ярко в изложението на дисертацията, но играе важна роля при проследяване на трансформациите на мотива за Одисей: така напр. при Фойхтвангер Пацовска стига до извода, че „Одисей и свинете или досадата от цивилизацията“ е своеобразно продължение

на Омировата „Одисея”, защото разказва за времето след завръщането на Одисей в Итака, докато за най-сложната от четирите произведения творба – „Некия” на Носак, Пацовска стига до извода, че името на героя не се споменава никъде експлицитно, нито един персонаж или място на действието не препращат директно към мотива за Одисей, но за сметка на това се следва една предопределяща схема, основаваща се на силни асоциативни връзки с мита.

Дисертацията представлява не само съвременен прочит на четирите произведения, но е и информативно и обогатяващо четиво за всички, които се интересуват от немскоезична литература. Ева Пацовска представя целенасочено в началото на всяка глава, интерпретираща отделното произведение, в концентрирана форма кратка биографична информация за автора и естетическите му възгледи, като прави връзката между разликите в заимстваните митологични мотиви от Омировата „Одисея” и причините за това, коренящи се в авторския светоглед и контекста на литературната и историческа епоха. В следващите стъпки от интерпретацията авторката разглежда наратологичните специфики на произведението и тяхната смислопораждаща функция, като всяка глава съдържа обобщения на митологичните и наратологични анализи и ги свързва със спецификите на епохата. Така Пацовска стига до извода, че от Античността до наши дни образът на Одисей дава възможност за разнородни тълкувания, а в немскоезичната литература след Втората световна война се превръща в архетип на лутация се, изгубил посока човек. Другото налагащо се заключение в изследването е, че и четиримата писатели вземат само тези елементи от мита, които отразяват сложното и противоречиво следвоенно десетилетие, и използват разказвателни техники, които дават възможност за разкриване на сложния вътрешен свят на героите. Интерпретациите на вариациите на мита и детайлният наратологичен анализ отпращат пряко към кризата на личността и всеобхватните промени след 1945 г., но кореспондират и с темата за мита като наратив и начин на мислене, поставяйки въпроса за достоверността на разказаните истории. Дисертантката доказва убедително извода си, че по този начин подчертаното противоречие между разказ и истина се използва от писателите за критика към следвоенното общество, което не се поучава от грешките, поддава се на манипулации, не проявява инициативност и изпитва недоверие към новото. Така с един многопластов модерен анализ на митологичните мотиви в четирите произведения и с детайлно

изследване на наратологичните специфики на текстовете Ева Пацовска стига до заключението, че през призмата на мита могат да се очертаят актуални съвременни проблеми и да се разкрият механизми за тяхното преодоляване.

Богатата библиография към труда, в която са посочени над 90 заглавия на немски и английски език, говори за изключително широкия поглед на дисертантката по въпросите, свързани с темата на изследването.

Авторефератът е изготвен добросъвестно и отговаря изцяло на съдържанието на дисертацията, но не следва механично отделните глави на труда, а внася по-голяма прегледност и обзримост, като подрежда тези глави в три раздела – въведение, съдържание на труда и изводи, с което се допринася за по-лесното осмисляне и по-добрата четивност на основните послания на изследването.

Заключение

Предвид сериозните научни качества на труда и ясно откроените приноси убедено препоръчвам на уважаемото научно жури да присъди на Ева Пацовска-Иванова образователната и научна степен „доктор“.



доц. д-р Светлана Арнаудова

София, 02.01.2020 г.